

SİNEMA FİMLERİ ÜZERİNDEN PSİKOLOJİK YILDIRMA (MOBBING)

“Bugün sinema bir sektör olmasının ötesinde kültürel bir etkinliktir; eğlendiren, tanıtan, parmak basan, işaret eden, sosyal, sanatsal ve anarşist olarak karşımıza çıkan ama özünde hatırlatan, uyandıran ve yeniden inşa eden bir etkinlik.” (Demirdöven, 2010: 69) olarak tanımlanıyorsa; sinema, nesnelere, durumlar ve insanlararası ilişkilerin evrensel dilidir ifadesi kullanıyorsa, bu noktada sosyal ve psikolojik konuların tanımlanmasında, açıklanmasında da sinemanın kullanımı anlamlı ve doğaldır diyebiliriz.

Psikolojik yıldırma (mobbing) konusuna da sinema filmlerinden örneklerle devam edebiliriz.

Charlie Chaplin'in 1936 yapımı 'Modern Zamanlar' filmi ile başlayalım. Bir fabrikada montaj hattında monoton bir işte ve insanüstü bir tempoda çalıştırılan işçi Şarlo (Charles Chaplin) üzerinden kapitalizm, modernizm ve Fordizm eleştirisi yapılmaktadır. Fabrikada her yer ve her işçi gözetim altındadır. Patron herkesi gözetlemektedir. Şarlo, her işçi için geçerli olan kurallar çerçevesinde, tuvalete giriş ve çıkışta dahi karta basmaktadır. Hatta patronun tuvalette de her çalışanını gözetlediğini, Şarlo'yu tuvaletteki ekrandan uyardığı anda anlarız.

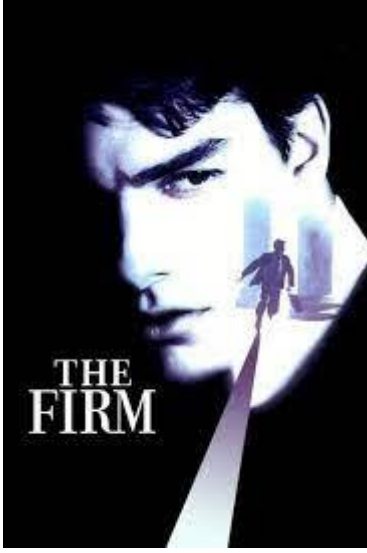
'Modern Zamanlar' modern psikolojik yıldırma (mobbing) zamanlarının başlangıcını ve gelecekte bu konuda yaşanacakların tezahürüdür. İşyerlerinde psikolojik yıldırma (mobbing) kavramı ile 1980'li yıllarda tanışmış olsak da sanayileşme ile birlikte adı konmamış olarak zorbalık şeklinde yaşanmıştır ve bugünde yaşanmaktadır.

Filmde psikolojik yıldırma (mobbing)nın sadece bireysel düzeyde değil kurumsal boyutta da kullanıldığını görürüz. Kurumun her çalışanın bireysel sınırlarını tanımadan hareket etmesi, kararlar alması, çalışanlarının fiziksel, ruhsal ve zihinsel kapasitelerini gözardı eden iş yükü talepleri kurumsal psikolojik yıldırma (mobbing)dır. Üstler arasında, astlar arasında veya üst- ast çalışanlar arasında

kişilerin psikolojik yıldırma (mobbing) uyguladığını ifade etmiş olsakta üstlerin astlara yönelik psikolojik yıldırma (mobbing) uygulaması sıklıkla rastlanan bir durumdur. Yönetimsel erki elinde tutan birey, grup ve kurumun psikolojik yıldırma (mobbing) uygulaması daha güçlü ve etkin yer bulmaktadır.

Buna elindeki erki kötü amaçlı kullanma diyebiliriz. Hukuksal ve sosyal anlamda da yaptırımları ne yazık ki daha az olmaktadır ve pasif bir kabul söz konusudur. Şarlo'nun makinenin dişlileri arasında hala işini sürdürmesi, bu kabullenişin trajik komik yansımasıdır.

Sydney Pollack'ın 1993 yapımı 'Şirket' filmi, Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden yeni mezun olmuş kariyeri parlak Mitch McDeere'in uluslararası ünvana sahip bir hukuk firmasına avukatlığa başlaması ile birlikte gelişen olayları anlatan bir filmidir.

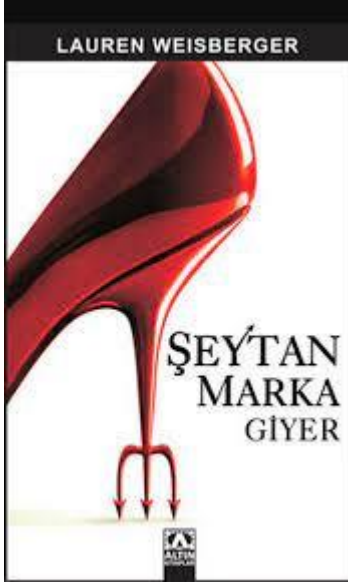
Mitch McDeere için ilk zamanlarda her şey yolundadır. Silinen borçlar, bir ev ve bir araba. Fakat zaman ilerledikçe Avukat Mitch McDeere hiç bir şeyin görüldüğü gibi olmadığını anlar. Hukuk firması mafyaya danışmanlık, karapara aklama işleri, kirli politik oyunlar gibi işlerin içinde yer almaktadır. Çalışanlarının önce gözlerini boyayarak gerekirse tehditlerle işlerinin içine dâhil etmektedir.

Filmde psikolojik yıldırma (mobbing)nın ahlaki ve toplumsal değerleri bozan yönü ile karşılaşıyoruz. Bireyi suça teşvik etme,

kişisel haklarına müdahale (çalışanları evleri de dahil olmak üzere her yerde dinlemek, tehdit etmek, çalışanların kişisel hassasiyetleri ile ilgili konularla tehdit etme, gibi), ölümle ve aile yakınları üzerinden tehdit, kişilerin kendi şahsiyetlerine ve toplumsal değer ve ahlak yargılarına yönelik zarar verme veya yoksayma psikolojik yıldırma (mobbing)dir. Çalışanın kişisel ve ahlaki değerlerine yönelik saldırılar özellikle üst- ast ilişkileri içinde en çok rastlanan psikolojik yıldırma (mobbing) türüdür. Üstlerden geldiği için çok güçlü ve başa çıkması zor psikolojik yıldırma (mobbing)dir. Avukat Mitch McDeere çalıştığı hukuk firması tarafından suça teşvik edilmektedir. Maddi ödülleri varmış gibi görünse de kişinin değerlerine yönelik bir saldırı vardır. Eğer suç işlersen kazanırsın. Gerektiğinde çalışanlar tehditle suça teşvik edilmektedirler. Filmin ilerleyen süreçlerinde avukat Mitch McDeere'in kişisel ve hukuksal mücadelesine tanık oluruz. Psikolojik yıldırma (mobbing) durumlarında kişisel ve hukuksal desteğin önemini Mitch McDeere'in mücadelesine tanık olurken daha iyi anlıyoruz. Psikolojik yıldırmada (mobbing) bireylerin tek başına mücadele etmesi hem zor, hem zaman kaybettirici hem de sonuca ulaştırıcı değildir. Örgütsel ve hukuksal destek çok önemlidir. Bu yüzden sadece çalışma hakları çerçevesinde değil, çalışanın hukuksal veya maddi kayıplarına karşı değil, psikolojik yıldırmada (mobbing) da çalışanın örgütlülüğü psikolojik yıldırma (mobbing) zararlarına karşıda kişiyi koruyacaktır.

Film boyunca gözetlenmenin kendisinde aslında psikolojik yıldırma (mobbing) yolu olduğunu fark ediyoruz. Avukat Mitch McDeere'in karısı Abby evlerinin dinlendiğini öğrendiğinde yaşadığı şok gözetlenmenin, dinlenmenin insan üzerinde bıraktığı psikolojik yaralanmayı bize anlatır. Abby yaşadığı şoku "O evdeyken söylediğimiz, yaptığımız her şeyi duydular, hiçbir şey aramızda kalmadı" şeklinde ifade eder.

Çalışanların yaptıkları iş gereği maddi kazanımların bir bedelinin olduğu anlayışının kurumsal veya üst düzey yöneticiler tarafından dile getirilmesi de psikolojik yıldırma (mobbing) dır. Avukat Mitch McDeere çalıştığı firma ve yöneticileri tarafından kazandıklarının ve kazanacaklarının bir bedeli olduğunu sürekli dile getirmesi oldukça çalışanı stres eden, ezen ve değersizleştiren bir psikolojik yıldırma (mobbing) dır.

David Frankel'in 2006 yapımı 'Şeytan Prada Giyer' filmi, psikolojik yıldırma (mobbing) üzerine somut ve önemli örnekler sunar. Filmde, Andy Sachs, Newyork'ta ünlü bir moda dergisinin yöneticisinin 2.yönetici asistanı olarak işe başladığından itibaren doğrudan dergi yöneticisi Miranda Priesly'nin psikolojik yıldırma (mobbing) tutum ve davranışları çerçevesinde nasıl kişisel anlamda yok olmaya ve tükenmeye başladığının hikâyesini izleriz. Çalışanın kişisel tercihleri (giyim, saç stili) üzerinden yöneticisi tarafından alaya alınması veya hor görülmesi psikolojik yıldırma (mobbing)dır. Any Sachs sürekli bu tip taciz ve hoşgörüsüzlüğe mahkum edilir. Değişimi görünürde olumlu ve sıradan bir durum gibi gözüke de aslında bu değişim Andy Sachs'ın kişiliğinin yok edilmesidir. Bu yokoluş Andy Sachs için değerlerini, sevdiklerini ve kendi bireyselliğinin yok oluşudur. Kendine yabancılaşmasıdır. Filmde ışıltılı ve parlıtlı bir dünya içinde kimliksiz, kayıp ve mutsuz çalışanlarla tanışırız.

Zamanın önemli olmadığı bir noktada sürekli çalan telefonlar, saniyesi saniyesine getirilmesi istenen kahveler, tamamen dolu ajandalar, sürekli şık ve marka giymek, yapılı saçlar, yöneticinin isteklerini önceden tahmin etmek, asla hata yok, sorgusuz gece gündüz çalışma, özel hayatın olma şansının olmayışı, sürekli kusur arayan gözler, iğneleyici ve alaycı söylemler vardır. Böyle bir ortamda çalışanın kişiliği yok edilirken kariyer gelişiminden bahsedilebiliyor. Bu kariyer gelişimi değil çalışan köleliği diyebiliriz.

Filmin en çarpıcı sahnelerinden biri, Andy Sachs, sevgilisi ile bir süre ilişkilerine ara vermekten söz ederken gelen bir iş telefonu konuşmayı böler. Andy Sachs'ın sevgilisi "Seni sürekli buradan arayan kişi senin gerçek ilişkin. Umarım birlikte mutlu olursunuz." der. Filmin ilerleyen sürecinde Andy Sachs, "Sevdiklerime, aileme ve kendi inadndığım her şeye sırt çevirdim. Ne için ayakkabılar için çanta için kemer için bluz için, ceket için. Üzgünüm" der. Psikolojik yıldırma (mobbing) kişiye kendi ve değerleri ile ilgili değişme zorlamaktır. Yöneticin gibi ol, yöneticinin istediği gibi ol. Kısacası mutsuz ve kendi olmayan bir çalışan ol.

Aylin ÇEVİK
Danışman Psikolog & Eğitim Uzmanı
Öğretim Görevlisi